

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม และเพื่อพัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม โดยผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาจากเอกสารและสื่อ

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสอนและการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม

2. แนวความคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย

3. ข้อมูลเกี่ยวกับครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม

4. แนวคิดเกี่ยวกับการเกษตร

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม

2.1 การคัดเลือกกรณีศึกษา

2.2 วิธีการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.2.1 วิธีการวิจัย

1) การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) จากพื้นที่ของกรณีศึกษา

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation)

3) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview)

2.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสังเกต

2) แบบสัมภาษณ์ครูภูมิปัญญาไทย

3) แบบสัมภาษณ์ผู้รับการถ่ายทอดจากครูภูมิปัญญา

4) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการตรวจสอบผลการวิเคราะห์ข้อมูล

2.3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

2.3.2 การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้าน เกษตรกรรม

3.1 การนำเสนอกระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้าน
เกษตรกรรม

3.2 ตรวจสอบกระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้าน
เกษตรกรรม ด้วยการสนทนากลุ่มจากผู้ทรงคุณวุฒิด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.3 การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้าน
เกษตรกรรม

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาจากเอกสารและสื่อ

การศึกษาในขั้นนี้เป็นการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ วารสาร หนังสือพิมพ์ งานวิจัย วิทยุ ทีวี เอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และ สื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับครูภูมิปัญญาไทย ทั้งจากหน่วยงานของรัฐ และหน่วยงานเอกชนที่มีภารกิจเกี่ยวข้อง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับ แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ความหมายและความ เป็นมา วิถีชีวิต องค์ความรู้ และกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยด้าน เกษตรกรรม ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมและศึกษาประกอบด้วย

1. แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสอนและการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิ ปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม เพื่อทราบกระบวนการเรียนการสอน และ กระบวนการถ่ายทอดที่ เกี่ยวข้อง อันจะเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ และพัฒนา และกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครู ภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม ซึ่งจากการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทำให้ได้แนวทาง ในการเก็บรวบรวมข้อมูลกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม ซึ่ง ได้แก่ การให้ผู้เรียนทราบวัตถุประสงค์การเรียนรู้ การประมวลปัญหาและความต้องการ การ วางแผนการเรียนรู้ร่วมกัน การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ การศึกษาดูงานและการฝึก ปฏิบัติ การประเมินผลนำไปปฏิบัติ และ ผู้รับการถ่ายทอดเกิดความเชื่อมั่นและบูรณาการเข้าสู่ วิถีชีวิต

2. แนวความคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย เพื่อทราบความหมายและความเป็นมาของภูมิปัญญาไทย การได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. ข้อมูลเกี่ยวกับครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม เพื่อทราบประวัติความเป็นมาของครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมที่จะทำการศึกษา
4. แนวคิดเกี่ยวกับการเกษตร ได้แก่ เกษตรกรรมแผนใหม่ (Modern Agriculture) และ เกษตรกรรมทางเลือก (Alternative Agriculture)

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม

การศึกษาวิจัยในขั้นตอนนี้ เป็นการศึกษาวิจัยในภาคสนาม(Field Research) ประกอบด้วย การคัดเลือกกรณีศึกษาซึ่งเป็นครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม จาก 5 ภาคของประเทศ แล้วศึกษาจากกรณีตัวอย่างที่ได้รับการคัดเลือก ประกอบด้วย การศึกษาเอกสารจากบ้านครุภูมิปัญญาที่ท่านได้รวบรวมไว้ การเก็บข้อมูลการถ่ายทอดความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมและผู้รับการถ่ายทอด

2.1 การคัดเลือกกรณีศึกษา

การศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม ใน 5 ภาคของประเทศไทย ใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมเพื่อเป็นกรณีศึกษา ดังนี้

1. ครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมที่ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ รุ่นที่ 1 และ 2 ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
2. จำนวนครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมที่ศึกษาในแต่ละภาคใช้เกณฑ์ดังนี้
  - 2.1 มีครุภูมิปัญญาไทย ระหว่าง 1 ถึง 5 คน ศึกษาจำนวน 1 คน
  - 2.2 มีครุภูมิปัญญาไทย ระหว่าง 6 ถึง 10 คน ศึกษาจำนวน 2 คน

จากการคัดเลือกครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมทั่วประเทศ จำนวน 18 คน โดยใช้เกณฑ์ที่กำหนด แล้วนำมาสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) พิจารณาจากการมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป จำนวนครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมทั่วประเทศจำแนกตามภาคได้ดังนี้ ภาคกลาง จำนวน 4 คน ภาคตะวันออก จำนวน 2 คน ภาคเหนือ จำนวน 1 คน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 8 คน และ ภาคใต้ จำนวน 3 คน ผลจากการพิจารณา คัดเลือกครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมโดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกตามที่กำหนดได้รายชื่อครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม 6 ท่าน คือ

1. นายวิบูลย์ เข้มเฉลิม (วนเกษตร) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จ.ฉะเชิงเทรา
2. นายเสวก มาลาพงษ์ (เกษตรผสมผสาน) ภาคกลาง จ.กาญจนบุรี
3. นายคำเดื่อง ภาษี (เกษตรธรรมชาติ) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จ.บุรีรัมย์
4. นายสุทรินันท์ ปรัชญพฤทธิ (การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จ.บุรีรัมย์
5. นายเคียง คงแก้ว (เกษตรยั่งยืน) ภาคใต้ จ.พัทลุง
6. นายชูศักดิ์ หาดพรหม (เกษตรผสมผสาน) ภาคเหนือ จ.น่าน

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้รับการถ่ายทอดจากครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม ใช้การคัดเลือก จำนวน 3 คนต่อครุ 1 ท่าน โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกดังนี้

1. เป็นผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้จากครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมและประสบความสำเร็จในการทำการเกษตร
2. มีความยินดีให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์เก็บรวบรวมข้อมูล

2.2 วิธีการวิจัยและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.2.1 วิธีการวิจัย

1) การศึกษาเอกสาร (Documentary Study) และสื่อต่างๆ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล และยืนยันข้อมูลจากข้อมูลทุติยภูมิที่ได้ศึกษา และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเช่น เอกสารงานวิจัย เอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่ครุภูมิปัญญาไทยได้สะสมไว้ รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ครุภูมิปัญญาไทยได้ผลิตเองเพื่อเผยแพร่ หรือหน่วยงานเอกชนเป็นผู้ผลิต

2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ผู้วิจัยได้ สังเกตการถ่ายทอดความรู้ของครุภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมที่ให้แก่ประชาชนผู้มารับการถ่ายทอด โดยผู้วิจัยเป็นผู้สังเกต และบันทึก วิธีการถ่ายทอดตามลำดับขั้น และสื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ โดยบันทึกลงในแบบสังเกต และถ่ายรูปรูปกิจกรรมการถ่ายทอดความรู้

3) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ครู ภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมและผู้รับการถ่ายทอดความรู้ซึ่งถือว่าเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ในลักษณะไม่เป็นทางการ (informal interview)

2.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัย ได้ใช้วิธีการวิจัยโดยการศึกษาเอกสาร การสังเกตแบบไม่มี ส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีดังนี้

1) **ตัวผู้วิจัย** ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมเอกสารที่สำคัญ สังเกตปรากฏการณ์ใน ชุมชน และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งได้แก่ ครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม และผู้รับการถ่ายทอดความรู้เพื่อประกอบการวิเคราะห์และสรุปข้อมูลของการศึกษาแต่ละ กรณีศึกษา

2) **แบบสังเกต** ผู้วิจัยได้กำหนดสิ่งที่ทำการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมไว้ล่วงหน้า ซึ่งข้อมูลดังกล่าวได้นำมาประกอบการวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาไทย ได้แก่ สภาพพื้นที่ที่ใช้ในการถ่ายทอด สื่อที่ใช้ประกอบการถ่ายทอด กิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆของผู้รับ การถ่ายทอด และ วัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้ เป็นต้น และ สังเกตปรากฏการณ์ที่ปรากฏอยู่อันเป็น ร่องรอยของการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย เช่น คลื่นใต้นใจผู้เข้ารับการถ่ายทอด แผนภาพที่ติดตามฝาผนัง หรือกระดานสำหรับการถ่ายทอด ซึ่งผู้วิจัยได้จัดบันทึกข้อมูลการสังเกต ไว้

3) **แบบสัมภาษณ์** ในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญอย่างไม่เป็น ทางการ ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวทางการสัมภาษณ์ในลักษณะหัวข้อกว้างๆไว้ จำแนกตามกลุ่ม ผู้ให้สัมภาษณ์คือ

3.1) ครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม ประเด็นที่สัมภาษณ์ได้แก่ ภูมิ หลังของครูภูมิปัญญาไทย ผู้ช่วยในการถ่ายทอด ผู้รับการถ่ายทอด สถานที่ที่ใช้ในการถ่ายทอด ระยะเวลาที่ใช้ถ่ายทอด เนื้อหาที่ถ่ายทอด ขั้นตอนการถ่ายทอด และ ผลการถ่ายทอด

3.2) ผู้รับการถ่ายทอด ประเด็นที่สัมภาษณ์ได้แก่ ภูมิหลังของผู้รับการ ถ่ายทอด ระยะเวลาและจำนวนครั้งที่ได้รับการถ่ายทอด เนื้อหาและขั้นตอนการถ่ายทอด ประโยชน์ที่ได้รับจากการรับการถ่ายทอด ความคิดเห็นทั่วไปต่อการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิ ปัญญาไทย

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

2.3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยตนเองทั้ง 6 กรณีศึกษา และเนื่องจากพื้นที่ที่ทำการศึกษา อยู่ใน 5 ภาค ผู้วิจัยจึงเริ่มเก็บข้อมูลจากพื้นที่ที่อยู่ใกล้ที่สุดและเดินทางสะดวกที่สุดก่อน เพื่อสะดวกต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติม ซึ่งอาจเกิดได้จากความไม่สมบูรณ์ของเครื่องมือและผู้วิจัยเอง โดยผู้วิจัยได้เริ่ม ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ครูวิบูลย์ เข้มเฉลิม (วนเกษตร) จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นอันดับแรก แล้วศึกษาต่อที่ ครูเสวก มาลาพงษ์ (เกษตรผสมผสาน) จังหวัดกาญจนบุรี ครูบาคำเตื่อง ภาณี (เกษตรธรรมชาติ) จังหวัดบุรีรัมย์ ครูบา สุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ (การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม) จังหวัดบุรีรัมย์ ครูเคียง คงแก้ว (เกษตรยั่งยืน) ครูชูศักดิ์ หาดพรม (เกษตรผสมผสาน) จังหวัดน่าน ผู้วิจัยได้จัดเตรียมเครื่องมือต่างๆที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์ครูภูมิปัญญาไทย แบบสัมภาษณ์ผู้รับการถ่ายทอด แบบสังเกต สมุดจดบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และ กล้องถ่ายภาพ เป็นต้น เพื่อให้การเดินทางศึกษาวิจัยในพื้นที่ในแต่ละครั้งประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

1.1) ผู้วิจัยได้ประสานงานกับผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน จังหวัด และผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอ ที่รับผิดชอบพื้นที่เป้าหมาย 6 พื้นที่ ได้ติดต่อครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม เพื่อนัดวัน เวลาที่สะดวก ในการให้การศึกษา และหาข้อมูลต่างๆเกี่ยวกับเส้นทางการเดินทาง พาหนะ และ การพักอาศัย เป็นต้น ซึ่งการประสานงานดังกล่าวได้ทำให้ผู้วิจัยเก็บข้อมูลในพื้นที่ได้โดยไม่เสียเวลา เพราะครูภูมิปัญญาไทยจะเป็นที่รู้จักและได้รับเชิญไปในงานต่างๆโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประชุมให้ข้อคิดเห็นแก่หน่วยงานต่างๆอยู่เสมอ หน่วยงานของกรมการศึกษาออกโรงเรียนที่ได้มีการประสานการให้ความรู้กับประชาชนร่วมกันกับครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม จึงนัดหมายเวลาที่เหมาะสม สะดวกต่อการให้ข้อมูล รวมทั้งการนัดหมายในระยะเวลาที่เหมาะสมสามารถเข้าร่วมสังเกตการณ์การถ่ายทอดความรู้แก่ประชาชน

1.2) ก่อนเริ่มสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคน ผู้วิจัยได้แนะนำตนเอง และชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมทั้งบอกรายละเอียด ได้แก่ ความสำคัญของการการ

ศึกษาวิจัย ระยะเวลาโดยประมาณที่ขอสัมภาษณ์ และขออนุญาต ในการจดบันทึก และบันทึกเสียง การสัมภาษณ์ การถ่ายภาพ และทบทวนผลการสัมภาษณ์ ให้ผู้รับการสัมภาษณ์ได้ทราบ

1.3) ในการปิดการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ขอบคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคน และได้นำสิ่งของเป็นที่ระลึก เช่น ชุดกาแฟ พวงกุญแจ สมุดบันทึก ที่มีตราสัญลักษณ์ของ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยปรากฏอยู่ มอบให้แก่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทุกคน เพื่อเป็นการขอบคุณที่ได้เสียสละเวลามาให้ข้อมูลแก่ผู้วิจัย

2) ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้เวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสังเกต ร้องรอยเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ รวมทั้งการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญดังนี้

2.1) ครูวิบูลย์ เข้มเฉลิม (วนเกษตร) อำเภอสนามชัยเขต จังหวัด ฉะเชิงเทรา เก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 13-14 ธันวาคม 2546 และ ครั้งที่ 2 ในวันที่ 28 ธันวาคม 2546

2.2) ครูเสวก มาลาพงษ์ (เกษตรผสมผสาน) อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี เก็บรวบรวมข้อมูล ระหว่างวันที่ 12-14 มกราคม 2547

2.3) ครูบาคำแดง ภาษี (เกษตรธรรมชาติ) อำเภอแคนดง จังหวัด บุรีรัมย์ เก็บรวบรวมข้อมูล 23-25 มกราคม 2547

2.4) ครูบาทุทธินันท์ ประชญพฤทธิ (การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม) อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ เก็บรวบรวมข้อมูล 3 ครั้ง ระหว่างวันที่ 26-29 มกราคม 2547, 12-14 กุมภาพันธ์ 2547 และ วันที่ 17-19 กุมภาพันธ์ 2547

2.5) ครูเคียง คงแก้ว (เกษตรยั่งยืน) กิ่งอำเภอศรีนครินทร์ จ.พัทลุง ระหว่างวันที่ 1-4 กุมภาพันธ์ 2547

2.6) ครูชูศักดิ์ หาดพรหม (เกษตรผสมผสาน) กิ่งอำเภอภูเพียง จ.น่าน ระหว่างวันที่ 6-10 กุมภาพันธ์ 2547

2.3.2 การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

2.3.2.1 การตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความเชื่อถือได้ของข้อมูล โดยให้ผู้รับการสัมภาษณ์ ได้ยืนยันความถูกต้องของข้อมูลเบื้องต้นที่ได้ศึกษา ผลปรากฏว่าได้มีการปรับแก้ข้อมูลเบื้องต้นดังนี้

1. ครูวิบูลย์ เข้มเฉลิม ให้ปรับแก้ข้อความว่า ท่านไม่ได้มาทำเกษตรหลังจากที่ได้ขาดทุนจากการเป็นนายหน้ารับซื้อผลผลิตทางการเกษตร ท่านได้ทำเกษตรควบคู่อยู่ในขณะนั้นแล้ว
2. ครูบาทุทธินันท์ ให้แก้ไขชื่อของบิดา ว่าชื่อ นายเทียม ประชัญพฤทธิ ไม่ใช่ นายเทียบ ประชัญพฤทธิ
3. ครูเคียง คงแก้ว ให้แก้ไขชื่อพืชที่ปลูกในสวนเกษตรของครูว่า ให้ใช้ชื่อต้นไม้ ไม่ใช่ต้นไม้ กากหี

2.3.2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์เนื้อหาโดยการวิเคราะห์เชิงอุปนัย (Analytic Induction) ในการศึกษาแต่ละกรณี โดยใช้การตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากรูปธรรมหรือปรากฏการณ์ที่พบในการสังเกตกระบวนการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาไทย (สุภางค์ จันทวานิช, 2543)

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม

3.1 นำเสนอกระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ สังเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมทั้ง 6 ท่านแล้ว ได้กำหนดกระบวนการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม ขึ้นใหม่ ซึ่งเป็นกระบวนการถ่ายทอดที่ได้รวบรวมข้อดีของกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของแต่ละท่านไว้ด้วยกัน ผสมผสานกับ แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้อง

3.2 ตรวจสอบกระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมด้วยการสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม ตามแนวการจัดของ นภภรณ์ หะวานนท์ (2543) ซึ่งได้เสนอแนะไว้ 10 ขั้นตอน คือ

1. กำหนดประเด็นคำถามหรือหัวข้อเรื่องที่จะศึกษา
2. กำหนดผู้ร่วมสนทนา
3. จัดเตรียมแนวทางการสนทนา
4. ฝึกรอบรมนุเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดกลุ่มสนทนา
5. ลงพื้นที่เพื่อหาข้อมูลเบื้องต้น
6. ด้อนรับผู้ร่วมสนทนา
7. แนะนำคณะผู้ทรงคุณวุฒิ อธิบายจุดมุ่งหมายของการสนทนา และเริ่มการสนทนา
8. แจกของที่ระลึกหรือของสมนาคุณแก่ผู้ร่วมสนทนา
9. จัดเตรียมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิเคราะห์
10. วิเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงาน

การจัดกลุ่มสนทนาตามข้อเสนอแนะของ นภาพกรณ์ หะวานนท์ ผู้วิจัยได้นำมาปรับใช้โดยมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนดังนี้

3.2.1. กำหนดประเด็นคำถามหรือหัวข้อเรื่องที่จะศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดประเด็นคำถามในการสนทนากลุ่มเรื่อง “การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม” รวม 5 ข้อคือ

1. ท่านมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมที่จำแนกเป็น 10 ขั้นตอน อย่างไร
2. ลำดับของการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม มีความเหมาะสม ที่จะนำไปปรับใช้หรือไม่ อย่างไร
3. กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมที่ได้พัฒนามีความเป็นไปได้ มากน้อยเพียงไร ควรปรับแก้อย่างไร
4. กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมที่ได้พัฒนามีความเหมาะสม มากน้อยเพียงไร ควรปรับแก้อย่างไร
5. สิ่งที่ต้องปรับปรุงอื่นๆ

3.2.2 กำหนดผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาตรวจสอบความเป็นไปได้และความเหมาะสมของกระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิดังนี้

- 1) เป็นผู้มีความรู้ในเรื่องการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย ไม่ต่ำกว่า 3 ปี
- 2) มีผลงานสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย เผยแพร่แก่สาธารณชน
- 3) มีเจตคติที่ดีต่อการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม
- 4) มีประสบการณ์ในการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับครูภูมิปัญญาไทย หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ต่ำกว่า 3 ปี

จากเกณฑ์ดังกล่าวนำมาคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิและทำการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้รายนามผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ตรวจสอบกระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม จำนวน 5 ท่านคือ

1. ดร.ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ ผู้อำนวยการกองพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน
2. ดร.วิมลลักษณ์ ชูชาติ ผู้อำนวยการสำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย
กระทรวงวัฒนธรรม
3. ดร.คมพล สุวรรณภู อาจารย์คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏรำไพพรรณี
4. นายปรเมศวร์ สุขมาก ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมการศึกษาออกโรงเรียน
กลุ่มเป้าหมายพิเศษ สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน
5. นางสาวกรรณิการ์ บารมี กลุ่มวิจัยและพัฒนาวิชาชีพ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา

3.2.3 จัดเตรียมแนวทางการสนทนา

ผู้วิจัยได้จัดเตรียมแนวทางการสนทนาโดย ทำเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย

- 1) วัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่ม
- 2) สรุปย่อโครงการเสนอวิทยานิพนธ์
- 3) การนำเสนอการพัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิ

ปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม

- 4) ประเด็นการสนทนากลุ่ม
- 5) รายชื่อผู้ร่วมการสนทนากลุ่ม
- 6) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

2.3.4 ฝึกรวมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดกลุ่มสนทนา

ผู้วิจัยได้เตรียมบุคลากรเพื่อทำหน้าที่ในการจัดและสนับสนุนการสนทนากลุ่ม จำนวน 3 ท่าน ทำหน้าที่ดังนี้

- 1) จัดเตรียมห้องประชุม โดยใช้ห้องประชุม 3 ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน สามารถจุผู้เข้าร่วมประชุมได้ 20 คน
- 2) แจกเอกสาร ประกอบการสนทนากลุ่ม
- 3) บันทึกผลการสัมมนา กลุ่ม ด้วยแบบบันทึกผลการสัมมนา และ เครื่องบันทึกเสียง
- 4) ให้บริการอาหารว่างและเครื่องดื่ม
- 5) ให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ลงนามในการเข้าร่วมสนทนากลุ่ม
- 6) ให้ค่าเดินทางนะในการเดินทางแก่ผู้ทรงคุณวุฒิ
- 7) สรุปผลการสนทนากลุ่ม

2.3.5 ลงพื้นที่เพื่อหาข้อมูลเบื้องต้น

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลในพื้นที่ เพื่อรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับ องค์ประกอบ กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม ได้แก่

- 1) ครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม ศึกษาในประเด็นต่อไปนี้
  - 1.1) ภูมิหลังและลักษณะส่วนบุคคลของครูภูมิปัญญาไทย ซึ่ง ได้แก่ ภูมิหลัง ครูภูมิปัญญาไทย บุคลิกลักษณะของครู และ การจัดแปลงเกษตรครูภูมิปัญญาไทย
  - 1.2) ลักษณะองค์ความรู้ที่ถ่ายทอด ได้แก่ พัฒนาการขององค์ความรู้ และ ความเชื่อมโยงขององค์ความรู้กับสภาพชีวิต

- 1.3) แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาไทย
- 2) ลักษณะผู้รับการถ่ายทอด ได้แก่ ภูมิหลังของผู้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ได้รับ วิธีการถ่ายทอด ระยะเวลา และ ทักษะคติและผลที่ได้รับจากการถ่ายทอด
- 3) กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ประกอบด้วย วิธีการถ่ายทอดความรู้ กิจกรรมที่ใช้ และ ระยะเวลา

2.3.6 ต้อนรับผู้ร่วมสนทนา และ แนะนำคณะผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้วิจัยได้กำหนดประธานการสนทนากลุ่ม(Moderator) ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดสนทนากลุ่ม เพื่อ กล่าวต้อนรับ และแนะนำผู้เข้าร่วมสนทนา คอยซักถาม และคอยจุดประเด็นการสนทนาในกลุ่ม ตลอดจนจบการสนทนาตามแนวคำถามของการจัดสนทนากลุ่มที่เตรียมเอาไว้

2.3.7 อธิบายจุดมุ่งหมายของการสนทนา และเริ่มการสนทนา

ผู้วิจัยได้อธิบายจุดมุ่งหมายของการสนทนากลุ่ม และเริ่มการสนทนาโดย การสรุปชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ผลการวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม 6 กรณีศึกษา และนำเสนอกระบวนการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม ด้วย โปรแกรม Power Point และ ใช้สื่อกระดานไวท์บอร์ด เพื่อ แสดงความคิดและการเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

2.3.8 มอบคำพาหนะเดินทาง และแจกเอกสาร

ในการสนทนากลุ่มได้มอบคำพาหนะ และ หนังสือ “คนนอกกระบบ” ให้แก่ผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อเสร็จสิ้นการสนทนากลุ่ม

2.3.9 จัดเตรียมข้อมูลเพื่อใช้ในการวิเคราะห์

จากการบันทึกข้อมูลการสนทนากลุ่มด้วยการบันทึกย่อของทีมงาน และการบันทึกเสียงการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้นำมาสรุปประเด็นในการสนทนากลุ่ม โดยจำแนกตามผู้ให้ข้อมูล และประเด็นข้อเสนอแนะ

2.3.10 วิเคราะห์ข้อมูลและเขียนรายงาน

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้สรุปไว้จากการรวบรวมของการบันทึกย่อของทีมงาน และจากการถอดเนื้อความจากเทปบันทึกเสียง มาสรุปเป็นประเด็นเพื่อการปรับกระบวนการถ่ายทอด การวิเคราะห์ข้อมูลจะตีความหมายในรูปของการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

3.3 การพัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม

ผู้วิจัยได้ประมวลผลการวิพากษ์ของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมแล้วปรับแก้กระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรมให้เหมาะสมมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากยิ่งขึ้น ได้แก่ปรับเพิ่มขั้นตอนที่สำคัญของการถ่ายทอด การรวมกิจกรรมย่อยจาก 10 ขั้นตอน ลดเหลือ 6 ขั้นตอน แสดงตารางระบุขั้นตอนการถ่ายทอดโดยจำแนกตามแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ เป็นต้น ซึ่งการปรับแก้และการพัฒนากระบวนการถ่ายทอดความรู้ในชนบทของครูภูมิปัญญาไทยด้านเกษตรกรรม แสดงรายละเอียดในบทที่ 5